

Regiony turystyczne

Teoretyczne podstawy regionalizacji turystycznej.

Region – słowo pochodzące od łacińskiego „regio” oznaczającego teren, obszar lub granicę terenu.

Termin ten upowszechniony został przez Pawła Vidala de la Blache. Uważał on, że region jest to obszar harmonijnie łączący przyrodę, człowieka i gospodarkę.

Według zaleceń terminologicznych UE „region” definiuje się jako terytorium, charakteryzujące się historyczną, kulturalną, geograficzną lub ekonomiczną jednorodnością lub też wszystkimi tymi cechami łącznie dającymi zamieszkałej tam ludności poczucie wspólnoty w realizacji własnych interesów i zamierzeń. (*Deklaracja Rady Europejskiej ds.. Problemów Regionalizacji – Bordeaux 1978*)

Regiony turystyczne mogą zgodnie z definicją istnieć obiektywnie na podstawie różnorodnych kryteriów takich jak walory przyrody i walory kulturowe, ruch przyjazdowy, zagospodarowanie turystyczne, podaż usług turystycznych.

Region turystyczny : to obszar różniący się od innych określonymi, wspólnymi cechami charakterystycznymi oraz spełniającymi pewne podstawowe warunki takie jak:

- wyróżniające się walory turystyczne, których struktura i jakość decydują o jego atrakcyjności dla turystów, co znajduje swój wyraz w wielkości i natężeniu ruchu turystycznego,
- rozwinięta infrastruktura turystyczna,
- dostępność komunikacyjna z zewnątrz jak i wewnątrz,
- dominująca w gospodarce funkcja turystyczna,
- turystyka stanowi dominującą pozycję na rynku pracy,
- wewnętrznie powiązana sieć usług turystycznych i uzupełniających ,
- ściśle określone granice regionu .
- rozwinięte różnorodne formy aktywności turystycznej.

- Rejon turystyczny

* obszar podobny pod względem cech do regionu ale wyspecjalizowany w organizacji określonej formy ruchu turystycznego, np. region turystyki zimowej i rejon narciarstwa nizinnego.

- Obszar recepcji turystycznej (obszar turystyczny, przestrzeń turystyczna, teren turystyczny)

* Jest to fragment przestrzeni pełniący funkcję recepcyjną o nie zawsze określonych granicach zasięgu.

* Wyróżnia go jednorodny typ kompleksu walorów przyrodniczych i antropogenicznych.

* Walory te cechuje najczęściej zbliżona ranga jakościowa.

* W efekcie obszar recepcji turystycznej ma potencjalne możliwości rozwoju turystyki i jest uwzględniany w planach rozwoju przestrzennego.

- **Miejscowość turystyczna**

- to pojedyncza jednostka osadnicza z wyróżniającymi się walorami turystycznymi, infrastrukturą turystyczną i dostępną komunikacją. Stanowi cel migracji turystycznych.

- **Ośrodek turystyczny**

to miejscowość nie tylko atrakcyjna pod względem walorów przyrodniczych i antropogenicznych ale charakteryzująca się wysokim stopniem zagospodarowania turystycznego oraz wyspecjalizowanym profilem usług turystycznych związanych z obsługą ruchu turystycznego np. stacje sportów zimowych, wodnych....

- **Destynacja turystyczna**

Miejsce, do którego kierują się turyści podczas swoich wojaży.

- **Teren turystyczny**

Pojęcie bardzo ogólne odnoszące się do przestrzeni geograficznej, nieokreślonej bliżej granicami. Często jest to obszar o potencjalnych możliwościach i niewielkim ruchu turystycznym.

Teoria cyklu ewolucji obszaru turystycznego wg R.W. Butlera

Faza eksploracji

- jest to początkowe stadium rozwoju zjawisk turystycznych na określonym obszarze, wyróżniającym się specyficznymi walorami przyrodniczymi i antropogenicznymi. Początkowo zainteresowanie wśród turystów jest niewielkie, a więc i ich oddziaływanie na otoczenie mało skuteczne. Baza noclegowa składa się głównie z pokoi wynajmowanych u miejscowej ludności, szałasów i namiotów.

Faza wprowadzenia

- wyraźnie wzrasta ruch turystyczny, któremu towarzyszy rozwój usług noclegowych, gastronomicznych i transportowych. Wyznaczone zostają szlaki turystyczne. Ludność zaczyna wiązać swoją aktywność zawodową z turystyką. Korzyści płynące z obsługi ruchu turystycznego stają się coraz bardziej odczuwalne. Negatywne zmiany w środowisku przyrodniczym czy społecznym są jeszcze niezauważalne.

Faza rozwoju

- znaczący wzrost rozwoju ruchu przyjazdowego i infrastruktury turystycznej. Pojawiają się inwestorzy z zewnątrz. Wpływy z turystyki zaczynają odgrywać znaczącą rolę, część z nich odplywa poza granice regionu. W środowisku przyrodniczym zachodzą istotne zmiany, nie zawsze korzystne.

Faza konsolidacji

– miejscowość rozwinęła się jako turystyczna. Turystyka odgrywa w niej dominującą funkcję gospodarczo –społeczną, w tym głównie na rynku pracy. W miejscowościach turystycznych pojawia się dzielnica hoteli i restauracji. Oznacza to, że pozostałe dzielnice miasta są od niej odizolowane. Nowych inwestycji nie przeprowadza się. Udoskonala się natomiast standard już istniejącej infrastruktury tak by móc ciągle konkurować na rynku turystycznym. Zainteresowanie wypoczynkiem w miejscowości utrzymuje się na niezmiennym poziomie bez szansy na wzrost.

Faza stagnacji

– powolny spadek liczby gości powoduje kurczenie się bazy noclegowej. W środowisku przyrodniczym zachodzą niekorzystne zmiany o charakterze nieodwracalnym. Miejscowość traci na swojej popularności. Pojawiają się problemy społeczne i ekologiczne. Rozwijają się zachowania patologiczne jak prostytutka, narkomania. Dochodzi do konfliktów między turystami a mieszkańcami. Organizatorzy usług turystycznych popadają w coraz większe problemy finansowe, konieczna staje się ingerencja władz lokalnych. Opracowany zostaje program naprawczy, w którym uwzględnione zostają potrzeby niszowe.

Faza ostatnia upadku lub odrodzenia

- Może stanowić okres całkowitego upadku branży turystycznej w miejscowości np. z powodu braku środków finansowych i zainteresowania przyjazdami. Obiekty turystyczne są zamykane. Z czasem zmienia się ich sposób wykorzystania. Powstają domy spokojnej starości, szpitale, hotele dla imigrantów i uchodźców.
- Może też dojść do odrodzenia funkcji turystycznej o ile nowy program niszowy spotka się z należytych uznaniem.

Typy regionów

Regiony turystyczne ze względu na układ przestrzenny:

- węzłowe, czyli monocentryczne (w obrębie jednego miasta)
- policentryczne pasmowe np.. nadmorskie oraz wielkoprzestrzenne jak np. cała wyspa

Podział regionów ze względu na położenie geograficzne:

- * regiony metropolitarne (tereny dużych miast, wypoczynek krótki)
- * regiony peryferyjne (gł.pobyty długoterminowe)

Regiony podzielone ze względu na kryterium krajobrazowe:

- regiony nadmorskie
- regiony pojezierne
- regiony nizinne
- regiony wyżynne
- regiony górskie

Podział regionów ze względu na atrakcyjność walorów turystycznych.

Regiony o znaczeniu:

- * międzynarodowym,**
- * ogólnokrajowym,**
- * regionalnym,**
- * lokalnym.**

Podział regionów ze względu na dominujący rodzaj turystyki:

- wypoczynkowe**
- lecznicze (uzdrowiskowe)**
- turystyki krajoznawczej**
- turystyki kwalifikowanej**
- turystyki biznesowej**
- turystyki kulturowej**
- turystyki etnicznej**
- turystyki pielgrzymkowej**
- turystyki przemysłowej**

Podział regionów ze względu na typ rozwoju przestrzeni turystycznej w zależności od fazy rozwoju regionu

- **regiony eksploracji turystycznej**- są to tereny tzw dziewicze, mało poznane, dopiero odkrywane, o niewielkim ruchu turystycznym np.. Amazonia, Antarktyda
- **regiony penetracji turystycznej**- tereny chętnie odwiedzane przez turystów w celach poznawczych lub by w niedługim czasie wypocząć (tereny parków narodowych i krajobrazowych, doliny rzek, łąki śródleśne)

Centra turystyki na świecie

- Są to szczególnie atrakcyjne obszary przystosowane do recepcji i obsługi wielkich rzesz turystów. Miejsca te są najczęściej wielkimi miastami, światowymi metropoliami ale także turystycznymi ośrodkami górskimi i nadmorskimi.
- Centra wyróżniają się szczególną atrakcyjnością turystyczną. Znajdują się w nich:
  - dzielnice o ciekawych układach urbanistycznych, stare jak i nowoczesne a także dzielnice etniczne,
  - budynki o wyróżniającej się architekturze, obiekty religijne,
  - obiekty akademickie i naukowe, centra kongresowe,
  - infrastruktura wielkomiejska, specyficzna atmosfera miasta,
  - infrastruktura sportowa i rekreacyjna, rozbudowana infrastruktura komunikacyjna.

- * **Centra turystyki** stają się celem turystyki miejskiej.
- Są to miejsca rozwoju różnych form aktywności turystycznej :
turystyka krajoznawcza, weekendowa, kulturowa np. związana ze zwiedzaniem muzeów , handlowa, rozrywkowa (clubbing), erotyczna (Amsterdam, Bangkok).
- Znane na świecie centra etniczne to np.: Little India w Singapurze, Little Italia w Nowym Jorku, Jackowo w Chicago, brooklyński Greenpoint w Nowym Jorku, Chinatown w San Francisco.
- Wielkie centra gospodarcze : Nowy Jork, Tokio, Singapur, Szanghaj, Paryż, Mumbai, Bangalore (technopolia).
- Nowoczesne dzielnice : Manhattan , Dubaj, City w Londynie, La Defence w Paryżu, Pudong w Szanghaju.
- Dzielnice historyczne: Zakazane Miasto w Pekinie, Starówka w Pradze.

- **regiony asymilacji turystycznej** – tutaj jest uprawiana turystyka miękka inaczej łagodna. Asymilacja dotyczy relacji między turystami a ludnością miejscową. Na tych terenach brak jest rozbudowanej infrastruktury turystycznej. Warunki geograficzne sprzyjają rozwojowi agroturystyki i turystyki wiejskiej.
- **regiony kolonizacji turystycznej** – są to tereny o całkowicie zmienionym krajobrazie wskutek agresywnie rozbudowywanej bazy turystycznej, zakłócającej harmonię w środowisku, rozprzestrzeniającej się na coraz to nowe tereny. W efekcie zmienia się charakter gospodarczy i przyrodniczy całej okolicy.
- **regiony urbanizacji turystycznej** – byli turyści stają się mieszkańcami. Stają się właścicielami tzw. drugich domów. Infrastruktura turystyczna zamienia się w dzielnice miejskie, których funkcje przypominają podmiejskie suburbia.

Makroregiony i regiony turystyczne na świecie

**Podział UNWTO (United Nations World Tourism Organization)
w/g następujących kryteriów:**

- * rozmiary uczestnictwa w światowym ruchu turystycznym,**
- * wielkość wpływów z turystyki**
- * powiązania kulturowo - polityczne**

Makroregion Europa z 4 subregionami

*** Europa Północna**

(Dania, Szwecja, Norwegia, Finlandia, Islandia, W, Brytania, Irlandia),

*** Europa Zachodnia**

(Austria, Niemcy, Belgia, Dania, Holandia, Luksemburg, Francja, Liechtenstein, Szwajcaria),

*** Europa Południowa – Śródziemnomorska**

(Portugalia, Hiszpania, Włochy, Grecja, Chorwacja, Słowenia, Malta, San Marino, Cypr, Turcja, Izrael, Gibraltar),

* **Europa Środkowa i Wschodnia** (Czechy, Węgry, Słowacja, Polska, Rumunia, Bułgaria, Litwa , Łotwa , Estonia, Rosja, Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Serbia, Czarnogóra, Albania)

* **Kraje zakaukaskie** (Armenia, Azerbejdżan, Gruzja) oraz
środkowoazjatyckie (Tadżykistan, Turkiestan, Kirgistan, Kazachstan, Uzbekistan) zaliczane są do Makroregionu Europa.

Makroregion Azji i Pacyfiku

* **Subregion Azji Południowej**

(Afganistan, Bangladesz, Indie, Iran, Malediwy, Nepal, Pakistan, Sri Lanka)

* **Subregion Azji Północno - Wschodniej**

(Chiny z Hongkongiem, Makao i Tajwan, Korea Południowa)

* **Subregion Azji Południowo – Wschodniej**

(Malezja, Tajlandia, Singapur, Indonezja, Filipiny)

* **Oceania**

(Australia, Nowa Zelandia, Polinezja, Mikronezja, Melanezja)

Makroregion Afryka

- **Subregion północny**

(Algieria, Maroko, Sudan, Tunezja)

- **Subregion Wschodni**

(Burundi, Etiopia, Kenia, Madagaskar, Mauritius, Seszele, Somalia, Tanzania, Uganda, Zambia, Zimbabwe)

- **Subregion Środkowy**

(Angola, Kamerun, Czad, Gabon, Kamerun, Kongo, Zair, Republika Środkowoafrykańska)

- **Subregion Południowy**

(Botswana, Lesoto, Suazi, RPA)

lub podział obecnie częściej stosowany :

- **Afryka Północna**

- **Afryka Subsaharyjska**

Regiony Ameryki

Ameryka Północna :

USA, Kanada, Meksyk

Ameryka Południowa :

Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Ekwador, Gujana, Kolumbia, Paragwaj, Peru, Surinam, Urugwaj, Wenezuela

Ameryka Centralna :

Belize, Kostaryka, Salvador, Gwatemala, Honduras, Nikaragua, Panama.

Karaiby m.in.:

Kuba, Dominikana, Haiti, Jamajka, Puerto Rico.

Struktura ruchu przyjazdowego w/g kontynentów

Europa	52,3%
Azja i Pacyfik	20,6%
Ameryka	15,9%
Środkowy Wschód	6,0%
Afryka	5,2%

Prognoza dla Europy - w 2020 r. Udział wyniesie ok. 46% w rynku światowym.

Udział wpływów w rynku światowym

Świat	100,0%
Europa	48,4%
Ameryka	19,4%
Azja i Pacyfik	23,8%
Środkowy Wschód	5,1%
Afryka	3,3%

Struktura regionalna przyjazdów turystów zagranicznych w Europie (w mln. osób)

Europa ogółem – 460.0 (wzrost w 2020 r. do 717.0)

Europa Północna – 53,0

Europa Zachodnia - 145,9

Europa Środkowo – Wschodnia – 89,9

Europa Południowa i Śródziemnomorska 171,3

Turystyczny ruch przyjazdowy w mln. osób

Francja > 78,5

Hiszpania > 57,2

Włochy > 42,7

W.Brytania > 30.1

Federacja Rosyjska > 25,7

Ukraina > 25,6

Niemcy > 24,9

Austria > 21,9

Grecja > 15,9

Portugalia > 14,6

Polska > 13.0

Europa

Powierzchnia Kontynentu to 23,02 mln. Km², czyli 16,9% powierzchni Świata.

Ludność to 732 mln osób, czyli 10,7% ogółu mieszkańców Ziemi.

Liczba państw suwerennych to 41

Najludniejsza stolica - miasto to Moskwa (10 470 000),

Najludniejsze zespoły miejskie to Paryż (11 819 000) , Moskwa oraz Londyn .

Różnorodność przyrodniczo – kulturowa

Języki europejskie

1.Rodzina Indoeuropejska

Grecka – grecki

Albańska – albański

Italska (romańska) – francuski, galicyjski, hiszpański, kataloński, portugalski, korsykański, prowansalski, retoromański, rumuński, włoski, mołdawski, sardyński,

Celtycka – bretoński, irlandzki, szkocko – gaelicki, walijski, kornwalijski.

Germańska – niemiecki, angielski, flamandzki, duński, farerski, fryzyjski, islandzki, luksemburski, norweski, szkocki (lallans), szwedzki.

Słowiańska – białoruski, polski, czeski, słowacki, bułgarski, macedoński, serbski, chorwacki, słoweński, rosyjski, ukraiński, łużycki,

Bałtycka – litewski, łotewski

Ormiańska – ormiański

2. Rodzina Uralska-

Ugrofińska – fiński, węgierski, estoński, karelski, komi, lapoński,

3. Rodzina Kaukaska –

Gruzińska - gruziński

4. Rodzina Ałtajska –

Turko – tatarska : kazachski, turecki, baszkirski, czuwaski,

5. Rodzina Afroazjatycka

Semicka – maltański, jidysz, ladino

Języki izolowane - cygański, baskijski

Zabytki kultury europejskiej pod ochroną UNESCO

Urnes - na zachodnim brzegu Lustrafjordu, drewniany kościół szkieletowy z XI wieku będący przykładem nawarstwiania się wpływów wierzeń pogańskich i chrześcijańskich.

Roros - centralna Norwegia, miasto górnicze i stara kopalnia miedzi, huty przetopu.

Alta (Norwegia) – rysunki naskalne i ryty powstałe ponad 6000 lat temu ukazujące ludzi, ptaki i łodzie.

Bath - (pd.zach.Anglia) – antyczne termy z wodą o temp. 49 C. Znane były już za czasów rzymskich, z ich właściwości korzystali legionieści. W XVII w. było to najmodniejsze kąpielisko Anglii.

Wał Hadriana (W.Brytania) – wały o grubości 2,5 m. wybudowane przed wojowniczymi Szkotami w 122 roku na rozkaz cesarza Hadriana. Jest to mur o dł. 80mil między Solway a rzeką Tyne z 80 bramami i 320 wieżami strażniczymi.

San Petersburg – była stolica założona przez cara Piotra I Wielkiego u ujścia Newy, na 12 dużych i 100 małych wyspach. Centralną część stanowi plac Pałacowy z barokowym gigantycznym Pałacem Zimowym i Twierdzą Petropawłowską

Santiago de Compostela - miasto 100 wież w Galicji. Cel pielgrzymek szlakiem Św. Jakuba. Budowę w stylu wczesnoromańskiego rozpoczęto w XI wieku. Jest to miejsce, które w wyjątkowy sposób scaliło hiszpańskich chrześcijan.

Barcelona a w niej park i pałac Guell , „Casa Mila” oraz katedra Sagrada Familia Antoniego Gaudiega .

Wenecja – miasto z VI wieku zbudowane z przepychem bizantyjskim na 118 wyspach połączonych 400 mostami. Plac św. Marka uznany został przez Napoleona za największy salon świata. Wokół znajdowały się pałace przedstawicieli elity miasta.

Delfy – świątynia Apollina u stóp Parnasu, miejsce działania Pytii. Inspirowana wyziewami z ziemi przepowiadała przyszłość .

Warunki przyrodnicze w regionach turystycznych

Region śródziemnomorski :

- * Klimat – podzwrotnikowy , lata gorące i suche
- * Temperatura średnie najcieplejszych miesięcy lipca i sierpnia wynoszą ponad 25°C.
- * Zimy łagodne z opadami. Średnie temperatury miesięcy zimowych są powyżej 0° C a średnia roczna powyżej 10°C.
- * Średnie opady deszczu od 400 mmm do 800 mm.
- * Koncentracja opadów jesienią i zimą, ze względu na rozwijające się układy cyklonalne.
- W porze letniej dominacja pogody wyżowej, suchej i upalnej. Niektóre rzeki latem wysychają.
- * Na wybrzeżu Morza Śródziemnego odnotowywana jest znaczna liczba dni bezchmurnych (330 – dwukrotnie więcej niż w Polsce)

- * Najcieplejsze stolicy w Europie to Rzym i Ateny**
- * W strefie małych opadów występuje roślinność o twardych skórzastych liściach odbijających promienie słoneczne, odpornych na suszę latem i chłody zimowe. Roślinność ta nazywana jest makia (macchia)- zawsze zielone niewielkie krzewy.**
- * Wśród różnorodnych gatunków są pinie, dęby ostrolistne, wiciokrzewy, oliwki, figi, cytrusy, pistacje, wawrzyny, miry i cyprysy. W bardziej wilgotnych lasach rosną dęby korkowe zabezpieczone przed upałami grubą warstwą korka.**
- * Sezon turystyczny letni zaczyna się w maju i trwa do końca października.**

Region Europy Zachodniej.

- **Jest to strefa klimatu umiarkowanego ciepłego i wilgotnego rzadziej suchego**
- **Opady roczne w sąsiedztwie Oceanu przekraczają 1000 mm. Równomiernie występują we wszystkich porach roku.**
- **Rzeki należą do reżimu oceanicznego, który cechuje stały wysoki poziom wody.**
- **Średnia temperatura najcieplejszych miesięcy nie przekracza 20°C,**
- **Sezon turystyczny letni trwa od połowy maja do połowy października.**
- **Rosną tu lasy liściaste zrzucające liście na zimę,**
- **W drzewostanie dominują buczyny, dąbrowy, grądy z domieszką brzozy, wiązu, klonu, lipy i jesionu. Nie rosną tu bory.**

Region Europy Środkowej i Centralnej

- **Strefa umiarkowana ciepła** w ramach której występują tu trzy odmiany klimatu : morski, przejściowy i kontynentalny.
- **Klimat kontynentalny** występujący we wschodniej części Europy. Charakteryzuje się bardzo mroźnymi zimami i gorącym latem.
- **Średnia temperatura** najcieplejszych miesięcy waha się pomiędzy 18°C a 20°C , natomiast najchłodniejszych oscyluje w granicach $(-10^{\circ}\text{C}) - 5^{\circ}\text{C}$.
- **Roczne amplitudy temperatur** wynoszą od 10°C do 30°C . **Opady** całoroczne deszczu i śniegu oscylują między 400 mm a 1000mm.
- **Sezon turystyczny** trwa tutaj od maja do połowy października. **Najcieplejszą stolicą latem** jest Moskwa.
- **Przeważają** na tych terenach lasy mieszane z dużym udziałem drzew iglastych takich jak sosna, modrzew jodła i świerk. W niektórych miejscach rosną również bory sosnowe.
- **Wśród lasów liściastych** dominują buczyny i dąbrowy. **Struktura lasu** jest piętrowa i obejmuje drzewa, krzewy i runo.

Region północny

- Jest tu klimat umiarkowany chłodny morski i kontynentalny wewnątrz lądu. Średnia miesięczna temperatura lipca wynosi 15°C, a stycznia (10°C).
- Na południu Półwyspu Skandynawskiego zimy są łagodne a lata chłodne. Na północy pora letnia jest znacznie krótsza i chłodniejsza, natomiast zimy długie, mroźne z niewielkimi opadami.
- Sezon turystyczny trwa tutaj od połowy czerwca do pierwszych dni sierpnia.
- Północna część Europy porośnięta jest borealnymi lasami iglastymi. Dominuje w nich sosna, świerk, modrzew i jodła. Są to lasy zwane tajgą.
- Spośród drzew liściastych wymienić należy brzozę, topolę, olchę i wierzbę. W słabo wykształconym piętrze krzewów rośnie jałowiec. Dobrze wykształcone jest runo a w nim krzewinki, mchy i porosty. W miejscach występowania wieloletniej zmarzliny tworzą się bagna i torfowiska.
- Najbardziej na północ wysunięte tereny pokryte tundrą : krzewinki, borówka bagienna, brusznica, zioła, mchy , porosty, wrzosowiska.

Największe wyspy w Europie:

Ocean Atlantycki - *Wielka Brytania, Islandia, Irlandia.*

Ocean Arktyczny – *Wyspa Północna Nowej Ziemi, Spitsbergen, Wyspa Południowa Nowej Ziemi.*

Morze Bałtyckie – *Zelandia, Gotlandia, Fionia, Sarema, Olandia, Rugia.*

Morze Śródziemne – *Sycylia, Sardynia, Korsyka, Kreta.*

Najważniejsze pasma górskie:

Region Śródziemnomorski : *G. Betyckie, G.Iberyjskie, G.Kantabryjskie, Pireneje, Apeniny, Alpy, G.Dynarskie, Pindos.*

Region Zachodni : *Alpy (Mt. Blanc 4807), Wogezy, Jura, Schwarzwald, Masyw Centralny, Harz, Grampian, G.Kaledońskie, G.Pennińskie.*

Region Północny : *Góry Skandynawskie,*

Region Centralno – Wschodni : *Karpaty, Rudawy, Bałkany, Rodopy*

Typy wybrzeży morskich

Klifowe : *Wolin, Jastrzębia Góra, Dover, Przylądek Północny w Portugalii.*

Mierzejowe: *Płw. Helski, Mierzeja Wiślana.*

Marszowe: *wybrzeże holenderskie, niemieckie*

Deltowe : *delta Wisły i Dunaju*

Estuariowe : *ujście Tamizy, Sekwany i Loary*

Fiordowe : *Norwegia, Islandia*

Fierdowe: *bałtyckie wybrzeże Szwecji*

Szkierowe : *południowa Finlandia, Zatoka Botnicka,*

Riasowe : Bretania, Irlandia, pd-zach Hiszpania, Portugalia, Irlandia

Dalmatyńskie – Dalmacja

Lobowe – Zatoka Gdańska

1

1

1

1

REGIONY TURYSTYCZNE W POLSCE

Kryteria i metody regionalizacji turystycznej:

- 1. Analiza walorów turystycznych, ocena poziomu rozwoju infrastruktury i wielkości ruchu turystycznego (*M.I.Mileska 1961*)**
- 2. Granice administracyjne województw (*Z.Filipowicz, 1969*)**
- 3. Wskazania fizjologii wypoczynku (*J.Wyrzykowski, 1975*)**
- 4. Ocena środowiska geograficznego oraz zagospodarowania, zasada funkcjonalna – Plan Zagospodarowania Polski 1973r.**
- 5. Ocena walorów turystycznych, zagospodarowania oraz stopnia rozwoju funkcji turystycznych (*Z.Kruczek, S.Sacha 1977*)**
- 6. Stopień zagospodarowania turystycznego (*S.Leszczycki , B.Rogalewska 1980*)**
- 7. Analiza produktu turystycznego (*Arthur d`Litle 1994*)**
- 8. Przyjazdowy ruch turystyczny (*Instytut Turystyki 1994*)**
- 9. Typ przestrzeni turystycznej, funkcje turystyczne obszarów (*S.Liszewski 2009*)**
- 0. Koncentracja ruchu turystycznego (*T.Lijewski, B.Mikułowski, J.Wyrzykowski 1998*)**

Regiony i podregiony według - Z.Kruczek i S.Sacha (1977)

-kryterium – ocena walorów turystycznych, zagospodarowania i stopnia rozwoju funkcji turystycznych

nadmorski : szczeciński, koszaliński, gdański

pomorski : myśliborski, drawski, krajeński, kaszubski, tucholski, Dolnego Powiśla

mazurski : dobrzyński i chełmiński, ostródzki, olsztyński, Wielkich Jezior, ełcki, augustowski,

wielkopolski : lubuski, poznański, gnieźnieński, kujawski, południowowielkopolski,

mazowiecki: warszawski, łódzki, kurpiowski, płocki,

Niziny Śląskiej: wrocławski, opolski, legnicko – głogowski,

c.d. podziału według Z.Kruczka

małopolski: świętokrzyski, sandomierski, opoczyński,

podlaski

lubelski : poleski, kazimierzowsko – zamojski, roztoczański,

krakowsko – śląski : śląski, częstochowski, krakowski,

sudecki: jeleniogórski, wałbrzyski, kłodzki, przedgórski,
wschodniołużycki,

karpacki : żywiecki, tatrzański – podhalański, rabczańsko –
limanowski, sądecki, krośnieński, bieszczadzki, podgórski,

**Makroregiony i regiony - wg Z.Kruczka i W.Cabaja
2007**

Pobrzeże

Pojezierze Pomorskie,

Pojezierze Mazurskie

Sudecki

Karpacki

oraz 21 regionów

Makroregion Pobrzeże o najintensywniej wykorzystywanym terenie dla celów wypoczynkowych.

Pobrzeża: Szczecińskie (Nizina Szczecińska, Ziemia Pyrzycka), Słowińskie, Gdańskie (Mierzeja Wiślana , Żuławy, pn część Warmii, Półwysep Helski) .

Długość linii brzegowej 788km

Klimat: umiarkowany przejściowy morski, silnie bodźcowy. Sporo opadów przez cały rok. Zimy są tu łagodne , lata chłodniejsze. Dwie podstawowe pory roku relatywnie krótko trwające w przeciwieństwie do pór przejściowych. Rzadko występujący śnieg. Sezon kąpielowy trwa tu stosunkowo najdłużej i zaczyna się na początku lipca.

Bioklimat o cechach skrajnie bodźcowych. Lecznicy wpływ aerozolu morskiego zwłaszcza podczas bryzy morskiej.

Warunki klimatyczne ograniczające sezon turystyczny do miesięcy letnich zmniejszają znacznie atrakcyjność tego regionu.

Krajobraz : idealny teren dla wypoczynku dzięki szerokim piaszczystym plażom, wałom wydmy parabolicznych i ciągnącym się na ich zapleczu lasom. Jest tu wiele atrakcyjnych piaszczystych mierzei, odcinających od morza spokojne zatoki. Większość obszaru zalega bardzo nisko. Tam, gdzie powstały osady dokonano licznych zmian w postaci rowów melioracyjnych, wałów przeciwpowodziowych, grobli, alei lipowych do opuszczonych domów. Są tu ślady osadnictwa holenderskiego np. w Karwieńskich Błotach, czy na Żuławach. Najniżej położona jest miejscowość Raczki znajdująca się 1,8m poniżej powierzchni morza.

Zalewy lub jeziora przybrzeżne : Dąbie, Gardno, Łebsko , Jamno, Wicko , Zalew Szczeciński , Zatoka Gdańska,

Typ wybrzeża : wyrównane, klifowe i lobowe oraz deltowe ujścia rzek.

Rodzaje lasów : bory sosnowe na sandrach, łągi w wierzbami i topolami
Puszcze : Wkrzańska, Bukowa, Goleniowska

Parki Narodowe :Woliński, Słowiński

Walory antropogeniczne:

Regiony historyczne : Pomorze Zachodnie z Ziemią Pyrzycką, Gdańskie z pn. częścią Kaszub , Powiśle , pn. Warmia.

Proces odrywania tych ziem od narodów słowiańskich rozpoczął się w XII wieku (Szczecin) i zakończył wraz z ostatnim rozbiorem Polski w 1795 roku.

Granica polsko – niemiecka przebiegała w 1939 roku wzdłuż Piaśnicy. Pod polską jurysdykcję ziemie te przekazano w 1945 roku.

Mniejszości narodowe i etniczne : Kaszubi, Litwini, Ukraińcy, Łemkowie, Słowińcy. Niemcy w większości zostali wysiedlenie w latach 1946 –47 na mocy traktatu poczdamskiego.

Miejscowości o statusie uzdrowiska : Świnoujście, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Sopot, Ustka

Miejscowości turystyczne:

Szczecin – jest to miasto liczące blisko 400 tys. mieszkańców. Rozciąga się wzdłuż Odry, licznych sztucznych kanałów i Jez. Dąbie, w odległości 65 km od Morza Bałtyckiego. Od Świnoujścia, z którym tworzy zwarty kompleks portowy, oddziela go 67km. Statki poruszają się specjalnie pogłębionym kanałem o długości 99,7km. Znajdują się tutaj także nadbrzeża Czech i Słowacji umożliwiające tranzyt towarów do tych państw.

Pierwotnie w XI wieku istniały w tym miejscu gród słowiański oraz osada rybacka. W XII wieku był to najważniejszy gród Pomorza tzw Stetin zarządzany przez kupców, piratów i właścicieli ziemskich. Później podporządkowany został książętom pomorskim. W 1121 roku władzę przejął Bolesław III Krzywousty. W 1124 roku przyjęto w Szczecinie chrześcijaństwo. Od tej chwili miała miejsce germanizacja mieszkańców miasta.

W XIII w. Szczecin stał się członkiem Hanzy. Rozwijał się bardzo szybko dzięki swojemu położeniu. W czasach późniejszych miasto było wielokrotnie niszczone np., podczas wojen ze Szwedami, czy nalotów alianckich II wojny światowej.

W granicach państwa pruskiego miasto znalazło się w 1720 roku. Powstały tu wówczas liczne manufaktury należące do hugenotów , rozwinięto także rzemiosło.

W 1826 roku otwarto żeglugę parową na Odrze, a w 1843 wybudowano linię kolejową do Berlina. Eksportowano tędy płody rolne i węgiel ze Śląska.

Układ przestrzenny miasta oparty został na systemie placów gwiaździstych. Znajdują się tutaj liczne zabytki w większości w stylu gotyckim jak np. kościoły Św. Jakuba, Św. Piotra i Pawła, kompleks obwarowań miejskich w postaci Wałów Chrobrego, gotycko - renesansowy zamek książąt pomorskich, gotycka kamienica Loitzów.

Kamień Pomorski – pierwotnie w IX wieku istniała tu osada rybacka i gród słowiański. Od połowy XII wieku stał się stolicą księstwa zachodniopomorskiego. Od 1701 roku należał do Prus. W XX wieku po pogłębieniu Dziwnej rozwinęła się tutaj żegluga kabotażowa. Jest tu wiele cennych zabytków głównie gotyckich. W katedrze romańsko – gotyckiej odbywają się festiwale Muzyki Organowej i Kameralnej organizowane przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamieńskiej. Miasto rozwija się jako ośrodek turystyczny i uzdrowiskowy.

Trzęsacz na Wybrzeżu Trzebiatowskim z ruinami gotyckiego kościoła z XIV/XV wieku na stromym zboczu klifowym.

Wolin - ciekawe wykopaliska archeologiczne z VII-VIII wieku, wały obronne, cmentarzyska kultury pogańskiej i fortyfikacje wojskowe. Schrystianizowany przez Ottona z Bambergu w XII wieku. Należał do Hanzy. Miejscowość rozwijała się jako osada kupiecko – portowa. Malownicze jest jezioro Turkusowe, będące wyrobiskiem po eksploatacji skał kredowych. Organizowane są tutaj festiwale wikingów.

Kołobrzeg – w VII –VIII wieku była tu osada słowiańska na Wyspie Solnej, a później gród z własnym portem. Dawno zajęto się tutaj eksploatacją i eksportem soli. Rozwinięto rzemiosło w tym obróbkę bursztynu, bednarstwo i kowalstwo.

Obecnie jest to kąpielisko morskie i uzdrowisko, w którym wykorzystywana jest solanka i borowiny.

Godna obejrzenia jest gotycka kolegiata, potężne mury obronne z ruinami baszt prochowej i więziennej, gotycka kamienica Schlieffenów, ruiny Akademii Rycerskiej, trzy tężnie, obiekty uzdrowiskowe, ekspozycja muzealna "Dzieje Oręża Polskiego".

Kluki – miejscowość słowiańska, chaty z drewna i gliny, Ośrodek Kultury Ludowej i Tradycji Słowińców, Skansen Kultury Słowińskiej.

Koszalin – Początki osadnictwa sięgają XIII wieku . Była to posiadłość biskupów kamieńskich.W XIV wieku miasto przyłączono do Hanzy. Od XVI wieku własność książąt pomorskich, później ośrodek reformacji. Pod panowaniem Prus miasto znalazło się w 1701 roku. W czasie II wojny światowej było tu 5 obozów pracy przymusowej.

Są tutaj liczne zabytkowe obiekty jak i stanowisko archeologiczne w miejscu świątyni pogańskiej. Zaliczyć do nich można fragmenty murów obronnych, gotycką kaplicę Św. Gertrudy.

Każdego roku odbywają się tutaj Festiwal Chórów Polonijnych a także Koszalińskie Spotkania Filmowe.

Krokowa – wzmiankowana już w 1288 roku, należała ponad 5 wieków do polsko – niemieckiego rodu Krokowskich – von Krowow. W latach 1772 – 1920 w zaborze pruskim. Od 1903 roku połączona została linią kolejową, dzisiaj nieistniejącą, z Wejherowem. Pałac na zrębie gotyckim, kościół dawniej ewangelicki, park w stylu francuskim, muzeum rodu von Krakow.

Władysławowo – wieś wzmiankowana w 1248 roku, później w posiadaniu Krzyżaków. Nazwa od imienia Władysława IV Wazy. W okresie międzywojennym letnisko a następnie kąpielisko morskie i ośrodek wypoczynkowy, duży port rybacki, przemysł rybny, stocznia remontowa. W Cetniewie Ośrodek Przygotowań Olimpijskich.

Chałupy – coroczne regaty starych łodzi rybackich

Sopot - ważny kurort nad Bałtykiem z rozległą plażą i mołem (512m dł.), uzdrowisko, przystań żeglugi przybrzeżnej, park zdrojowy, zakłady balneologiczne, tor wyścigów konnych oraz działająca od 1909 roku Opera Leśna.

Gdynia - przykład miasta portowego stworzonego od podstaw ze wsi rybackiej w okresie międzywojennym. Prawa miejskie nadane zostały dopiero w 1926 roku. Wcześniej była to osada rybacka i kąpielisko morskie. W okresie międzywojennym powstały tu kolonie willowe.

Gdańsk – miasto powstałe w wyniku opanowania ujścia Wisły przez Mieszka I. Rozwinął się za czasów Bolesława Krzywoustego. Od X wieku pełniący ważne funkcje handlowe. Miasto zrzeszone było w Hanzie. Rozwinęło się tutaj rzemiosło takie jak: kowalstwo, złotnictwo, obróbka bursztynu, szewstwo. W 1919 roku na mocy traktatu wersalskiego utworzono Wolne Miasto Gdańsk. Polacy stanowili 12% ogółu ludności. Współczesnym symbolem miasta jest Stocznia Gdańska będąca kolebką Solidarności. Miasto pełne zabytków głównie gotyckich skupionych w obrębie murów obronnych. Niezwykle cenne są też gotyckie spichlerze nad Ołowianką.

Westerplatte – półwysep przyznany Polsce przez Radę Ligi Narodów do celów pokojowych. Początek II wojny światowej rozpoczął się m.in. 7-dniową obroną tego miejsca pomimo przystosowania obiektu do działań zaledwie 12 godzinnych.

Hel – port wojenny. Obecnie w rejestrze zabytków militarnych

Frombork- miasto nad Zal. Wiślanym, o wspaniałej architekturze gotyckiej. Na mocy pokoju toruńskiego włączony do Polski w 1466 roku. Żył, tworzył i zmarł tutaj M. Kopernik (1543r.). Podczas najazdu szwedzkiego miasto ograbiono i wywieziono księgozbiór kapituły, archiwum biskupów warmińskich i zbiory kopernikowskie. Wiedzie tędy „Szlak Kopernikowski”.

Malbork – największy zamek krzyżacki, siedziba wielkiego mistrza. Na mocy pokoju toruńskiego przyłączony do Polski. Muzeum Zamkowe z kolekcją bursztynów, broni i zbroi rycerskich.

Sztutowo – niemiecki obóz koncentracyjny,

Rozewie – Muzeum Latarnictwa Morskiego

Twierdza w Wisłoujściu przy kanale portowym, strzegła Gdańska. Była tu też latarnia morska. Po uformowaniu się półwyspu Westerplatte straciła na znaczeniu. Zabytek ma 500 lat. W podziemiach Prusacy umieścili ciężkie więzienie.

Makroregion Pojezierze Pomorskie

Rejony turystyczne: Poj. Drawskie, Poj. Myśliborskie. Poj. Krajeńskie, Poj. Wałeckie, Poj. Kaszubskie oraz Bory Tucholskie.

Krajobraz

Duża koncentracja małych jezior polodowcowych. Wśród największych znajdują się Drawsko, Wielimie, Charzykowskie, Wdzydze, Raduńskie, Myśliborskie, Koronowskie .

Bystre rzeki wykorzystywane są przez kajakarzy : Gwda, Drawa, Brda, Wda, Noteć.

Brda w dolnym biegu jest skanalizowana, włączona w system drogi wodnej wschód – zachód (Wisła-Kanał Bydgoski-Noteć-Warta-Odra)

Teren ten charakteryzują znaczne deniwelacje terenu rzędu 100 –200 metrów. Są tu liczne wzniesienia morenowe (Wieżyca 329 m.n.p.m) jak i rozległe kompleksy leśne : Bory Tucholskie, Puszcza Drawska i na granicy południowej Notecka.

Parki narodowe: Bory Tucholskie, Drawieński

Mało przekształcone środowisko geograficzne, czyste wody jezior i rzek, grzybne lasy, malownicze bagna stanowią główne atuty tych terenów, stwarzając możliwości uprawiania turystyki rowerowej, kajakarstwa, żeglarstwa.

Do najczęściej odwiedzanych terenów należy Poj. Kaszubskie stanowiące miejsce wypoczynku świątecznego mieszkańców konurbacji Gdańska.

Klimat:

Umiarkowany, ciepły przejściowy z licznymi opadami orograficznymi. Szczególnie Poj. Kaszubskie wyróżnia zwiększona suma rocznych opadów. Relatywnie jest tutaj więcej dni pochmurnych a mniej słonecznych niż np. na Roztoczu. Ze względu na ukształtowanie terenu a także bogactwo florystyczne Pojezierze to zyskało miano Szwajcarii Kaszubskiej.

Śniegu na całym Pojezierzu jest nieco więcej niż nad morzem, jednak zbyt mało by rozwijać turystykę zimową.

Zima jak i lato trwają tu znacznie krócej niż na wschodzie kraju. Z kolei sezon kąpielowy zaczyna się już na początku lipca, czyli dwa tygodnie wcześniej niż na wschodzie kraju.

Walory antropogeniczne

Regiony historyczne: Pomorze Zachodnie, Ziemia Pyrzycka, Pomorze Gdańskie

Są to tereny zróżnicowane pod względem etnicznym i historycznym. Pomorze Gdańskie weszło w skład państwa Polan. Później przez dłuższy czas panowali tu Krzyżacy, następnie przyłączone zostało do Prus Królewskich. Tym samym znalazło się w XV wieku w Królestwie Polskim.

Podczas rozbiorów były to Prusy Zachodnie. W 1919 roku ziemie te powróciły do Polski z eksterytorium w postaci Wolnego Miasta Gdańsk.

Pomorze Zachodnie znajdowało się pod polskim panowaniem lub wpływami do XVI – XVII wieku a później od 1945 roku.

Były to tereny w przeszłości zamieszkałe zarówno przez ludność słowiańską jak i germańską.

Spośród grup etnograficznych mieszkali na Pomorzu głównie Kaszubi. Dzisiaj liczna grupa żyje jedynie na Poj. Gdańskim. Natomiast na wschód od nich mieszkają Kociewiacy.

Miejscowości turystyczne:

Myślibórz – stara osada kultury łużyckiej, ciekawe i cenne zabytki architektury gotyckiej, Muzeum Osadnictwa i Muzeum Regionalne ze zbiorami etnograficznymi, archeologicznymi i historycznymi. Obok znajduje się pomnik przyrody nieożywionej "Wzgórze Rataj". Jest to fragment wypełnionego lawą krateru wulkanicznego z trzeciorzędu w postaci dobrze zachowanych słupów bazaltowych o wachlarzowatym ułożeniu t.z.w. Małe Organy Myśliborskie.

Sulinowo – (Borne Sulinowo) miejsce stacjonowania wojsk sowieckich do 1992 roku, a do 1945 roku wojsk niemieckich. Otwarcie miasta miało miejsce dopiero 5 VI 1993 roku. Wcześniej na mapach topograficznych tereny te zaznaczone były jako lasy.

Obok w Brzezinach znajdowały się magazyny broni nuklearnej. Wokół roztaczał się poligon wojskowy.

Na wyspie, która zapadła się do jeziora, ciągle znajduje się podwodny las. Na bazie przeżyć mieszkańców tej miejscowości oraz żyjących w tamtych czasach w Legnicy powstał film „Mała Moskwa”. W tutejszych restauracjach popularne są obecnie biesiady w stylu CCCP i PRL.

Cedynia – najdalej wysunięte na zachód miasto Polski. W Xw. był to gród ludów kultury łużyckiej, później zajęty przez Mieszka I i Bolesława Chrobrego, zniszczony przez Szwedów. Odbывwały się tutaj jarmarki bydłęce i końskie. Do atrakcji turystycznych należą: pomnik bitwy pod Cedynią, stanowisko archeologiczne starego grodu i mury obronne .

Chojna – (Poj. Myśliborskie) średniowieczny gród słowiański z osadą targową. Podczas II wojny światowej był tutaj oddział obozu koncentracyjnego dla kobiet Ravensbruck. Znajdują się tu liczne obiekty architektury gotyckiej. W parku rośnie olbrzymi okaz platanu klonolistnego.

Mieszkowice – k/Gorzowa. Początkowo była tu osada słowiańska. Obecnie zwiedzać można rezerwat średniowiecznych fortyfikacji z pomnikiem Mieszka I, średniowieczne mury z basztami, Wieżę Prochową z XV wieku.

Moryń– miasteczko rolnicze na Poj. Myśliborskim. Był tu w średniowieczu gród, a później zamek warowny z osadą. Na uwagę zasługuje romańska granitowa bazylika z XIII wieku. Miejscowość pełni obecnie również funkcje turystyczno-wypoczynkowe.

Żydowo – elektrownia szczytowo – pompowa, w której wykorzystano różnicę poziomów (80 m.) między jeziorami Kamienne i Kwiecko. Woda naturalnie przepływa w kierunku jez. Kwiecko, a następnie napędzana turbinami siłowni powraca do Kamiennego,

Biały Bór – były gród słowiański zajęty następnie przez Krzyżaków. W czasie II wojny światowej był tu obóz pracy przymusowej. Obecnie jest tutaj ważne skupisko ludności ukraińskiej, która założyła Ośrodek Kultury Ukraińskiej na Pomorzu.

Bytów- stary gród słowiański, później opanowany przez Krzyżaków. Zwiedzić należy Muzeum Zachodniokaszubskie na zamku krzyżackim.

Kościerzyna – to były wczesnośredniowieczny gród pomorski. Do 1929 roku pod zaborem pruskim. W XIX ośrodek polskości na Kaszubach. W 1861 roku założono prywatną szkołę dla polskich dziewcząt, a w 1868 roku seminarium nauczycielskie. Działały tu liczne organizacje polonijne. Podczas II wojny światowej masowo wysiedlano Kaszubów do Niemiec wcześniej mordując inteligencję . Obecnie tradycje kultywują Kaszubska Kapela Ludowa oraz Zespół Pieśni i Tańca Kaszubskiego.

Kartuzy – ślady osadnictwa z epoki kamienia, 1381 r. budowa klasztoru Kartuzów sprowadzonych z Czech. Kasata zakonu przez władze pruskie miała miejsce w 1826 roku. W 1907 roku powstało Kaszubskie Towarzystwo Ludoznawcze. Jest to centrum kultury materialnej i duchowej Kaszubów. Działają tu obecnie: Muzeum Kaszubskie, ośrodek garncarski, ośrodek hafciarski, Regionalny Zespół Pieśni i Tańca „Kaszuby” .

Wdzydze Kiszewskie –w 1906 roku Izydor Gulgowski zorganizował pierwsze muzeum wiejskie, w którym ukazano tradycyjną kulturę kaszubską. Obecnie funkcjonuje tu Kaszubski Park Etnograficzny – Skansen. Jest to centrum budownictwa kaszubskiego z pełnym wyposażeniem wewnątrz i narzędziami rolniczymi oraz sprzętem rybackim. Od 1958 roku działa również Kaszubski Zespół Regionalny.

Odry nad Wdą „Kręgi kamienne” - fragment cmentarzyska rzymskiego z I-II wieku naszej ery. Miejsce 27 kurhanów, 10 kręgów kamiennych ułożonych z głazów narzutowych dla celów kultowych. Znajduje się tu też cmentarzysko z grobami ciałopalnymi i szkieletowymi. Jest to także miejsce nadprzyrodzonych zjawisk oraz rezerwat przyrody mchów i porostów.

Pelplin – stolica diecezji, Muzeum Diecezjalne, gotycki zespół klasztorny opactwa Cystersów, Wyższe Seminarium Duchowne (filia Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego), klasycystyczny pałac biskupi, redakcja pisma „Pielgrzym”, katedra gotycka - jedna z najcenniejszych w kraju.

Toruń – prawa miejskie uzyskał już w 1233 roku. Należał jako miasto handlowe do Hanzy. Są tu cenne obiekty głównie architektury gotyckiej. W Toruniu powstał pierwszy na polskich ziemiach zamek krzyżacki, dzisiaj pozostała tylko ruina. Miasto przez wiele lat związane było z osobą Mikołaja Kopernika. Jest na Liście Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO.

Warta zobaczenia jest też „Twierdza Toruń”, jedna z największych we wschodniej Europie. Forty te są zabytkami techniki wojennej wpisanymi do rejestru zabytków jako unikatowy system fortyfikacji.

Koronowo – zbiornik retencyjny powstały w wyniku spiętrzenia wód rzeki Brdy.

Golenice, Sitno, Wolsk, Krajnik Górny - liczne parki dworskie

Pojezierza: Brodnickie, Dobrzyńskie, Chełmińskie, Olsztyńskie, Mrągowskie, Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Suwalskie.

Klimat: cechują stosunkowo długie i mroźne zimy oraz krótki okres wegetacji . Na Suwalszczyźnie znajduje się polski biegun zimna. Notowane są tutaj znaczne opady śniegu, długo zalegającego. Z tego powodu tereny te nadają się do jazdy na nartach, zwłaszcza biegówkach.

Na Mazurach lata są stosunkowo długie i ciepłe oraz słoneczne. Pory przejściowe są tu znacznie krótsze niż na zachodzie kraju.

Bioklimat – średnio bodźcowy.

Krajobraz: duża koncentracja jezior, będących efektem działalności lądolodu. Jeziora morenowe, które znajdują się tutaj należą do największych w kraju jak np. Śniardwy , Mamry, Niegocin, Tałty, Jagodne, Nidzkie . Występują również jeziora rynnowe jak np. najgłębsze w kraju jezioro Hańcza.

Tereny są zróżnicowane orograficznie. Najwyższe wzniesienia to Dylewska Góra (312 m.npm) oraz Szeskie Wzgórza (309m.npm).

Puszcze : Piska, Nidzka, Romincka, Borecka, Kurpiowska i Augustowska.

Parki narodowe: Wigierski PN

Rezerwat Biosfery – Jez. Łuknajno (Jez. Łabędzie) w Mazurskim Parku Krajobrazowym

Miejscowości o statusie uzdrowiska – Gołdap, Augustów

Regiony historyczne

Mazury, Suwalszczyzna, Warmia, Ziemia Chełmińska i Dobrzyńska.

Prusy to historyczna kraina między dolną Wisłą a dolnym Niemnem zamieszkała przez lud Prusów. Piastowie dążyli do chrystianizacji tych terenów (Św. Wojciech) i przyłączenia do Polski. Dążenia te stały się powodem sprowadzenia Krzyżaków na Ziemię Chełmińską (1226 r.). Wkrótce przystąpili oni do tworzenia własnego państwa. Nastąpiła intensywna kolonizacja przez Niemców a później mieszkańców Mazowsza. W następnych latach doszło do podziału na Prusy Królewskie (chełmińskie i malborskie) i Prusy Książęce ze stolicą w Królewcu. W XVIII wieku Prusy Książęce znalazły się w granicach Królestwa Prus jako Prusy Wschodnie.

Rodowitymi mieszkańcami są Mazurzy, a pierwotnie Prusowie i na wschodzie Jaćwingowie. Wielu Mazurów wyemigrowało zaraz po wojnie i później w latach 70-tych.

Walory antropogeniczne

Kanały: Elbląski (Elbląg nad jeziorem Drużno z Jez. Drwęckim) *i Augustowski* (Czarna Hańcza z Narwią i Bugiem),

Golub- Dobrzyń – niegdyś własność biskupów kujawskich a później Krzyżaków, którzy wznieśli zamek w Golubiu i ustanowili komturę . Na mocy traktatu pokojowego zawartego w Toruniu miasto przyłączono do Polski. Dobrzyń pełnił funkcję przedmieścia. Po dzień dzisiejszy w tym średniowiecznym mieście dominuje zamek krzyżacki. Obecnie jest on w stylu renesansowym, gdyż przebudowany został przez Annę Wazównę.

Brodnica, Rogoźno, Radzyń Chełmiński, Szczytno („Wieża Juranda”) - ruiny zamków krzyżackich.

Kowalewo Pomorskie – (Poj. Chełmińskie) była to siedziba komturów krzyżackich, a później m.in.sądów grodzkich. Pozostały ruiny zamku krzyżackiego z gotyckim kościołem i fragmentami murów miejskich.

Olsztyn- z rąk krzyżackich przeszedł pod panowanie polskie po wojnie trzynastoletniej w XV wieku. Tutaj mieściła się na zamku kapituła warmińska. Przez wiele lat administratorem dóbr biskupich był M. Kopernik. Znajduje się tutaj Muzeum Warmii i Mazur. Działa też Zespół Pieśni i Tańca „Olsztyn”. Miasto jest bogate w zabytki jak np. zamek obronny nad Łyną czy barokowy ratusz na Starym Mieście.

Kętrzyn – początkowo było to osiedle Prusów a później Krzyżaków, którzy wybudowali tu strażnicę. Zachowały się liczne zabytki w tym mury obronne z gotyckim kościołem Św. Jerzego.

Wilczy Szaniec k/Gierłóży i Twierdza Boyen – kilkadziesiąt żelbetonowych bunkrów dowództwa niemieckiego. Kwatera Hitlera zawierała dworzec kolejowy, lotnisko, elektrownię, bezpośrednie połączenie telefoniczne z Berlinem, szpital polowy. Działała tu placówka wywiadu i ośrodek szkoleniowy gen. Własowa. Pozostały ruiny kwatery.

Reszel – na Poj. Mrągowskim. Oddział Muzeum Warmii i Mazur t.z.w. Galeria „Zamek”, gotycki zamek biskupów warmińskich, fragmenty starych murów obronnych, dwa mosty z XIV i XV wieku, dwa spichlerze z XVIII wieku, ruiny po strażnicy krzyżackiej.

Lidzbark Warmiński – nad rzeką Łyną. Jest tu interesujący zespół zabytkowy składający się m.in. z zamku obronnego z XIV wieku z arkadowym krużgankiem na wzór wawelskiego - stąd nazwa zamku „Wawel Północy”. Sale ozdobione są znakami herbowymi i inskrypcjami Kromera, Krasickiego i innych. Zamek należał do biskupów warmińskich.

Święta Lipka- barokowa bazylika mała z XVII/XVIII wieku. Zbudowana wg projektu Jerzego Estly z Wilna, artystycznie kuta krata bramy, barokowe organy.

Suwałki nad Czarną Hańczą – ślady po starej osadzie, cmentarzysko i grodzisko Jaćwingów. Wieś założona w XVII wieku przez Kamedułów. Miejsce urodzenia M.Konopnickiej. Zabytki prawosławne, katolickie, żydowskie i muzułmańskie.

Sejny – teren zamieszkały do XIII wieku przez Jaćwingów. Włączony do Polski w 1918 roku. Podczas II wojny światowej w granicach niemieckich. Klasztor Dominikanów, synagoga z XIX w., dom talmudyczny, kościół poewangeliczny....

Ruciane – Nida, Mikołajki, Mrągowo, Giżycko, Orzysz, Augustów,

Węgorzewo – popularne miejsca sportów wodnych.

Makroregion Karpaty

Rejon turystyczny: Beskid Śląski, Beskid Żywiecki, Beskid Mały, Gorce, Beskid Sądecki, Niski, Bieszczady, Spisz, Pieniny, Tatry, Pogórze Karpackie.

Klimat: górski, astrefowy, jego cechy zmieniają się w zależności od wysokości nad poziomem morza.

Notowana jest tutaj najwyższa suma rocznych opadów, inwersja opadowa i termiczna, opady orograficzne, wiatry halny i dolinne.

Zwłaszcza tereny Tatr i Bieszczad wykazują się warunkami sprzyjającymi rozwój turystyki zimowej. Pokrywa śniegu 15 cm i grubsza zalega ponad 100 dni a w Tatrach nawet i 140 dni.

Bioklimat wyróżnia się silnie bodźcowymi cechami.

Roślinność: piętrowy układ w górach. Na dole rosną lasy jodłowo-bukowe, wyżej bory świerkowe a nad nimi kosówka. Najwyższe partie stanowią hale i łąki górskie oraz turnie porośnięte mszakami i porostami.

Roślinność reliktowa: ostróżka tatrzańska z Trzeciorzędu, wierzba lapońska z Plejstocenu.....

Endemity: modrzew polski, brzoza ojcowska, złocień zawadzkiego, limba..

Krajobraz:

Beskidy Zachodnie i Wschodnie zbudowane są z mało odpornego na wietrzenie fliszu karpackiego, czyli piaskowców i łupków. Tworzą one łagodne stoki w postaci płaszczowiny reglowej (głębokomorska) i wierchowej (płytkomorska).

Tatry Wschodnie i Bielskie zbudowane są z granitowych i gnejsowych skał odpornych na wietrzenie. Z tego względu mają poszarpaną rzeźbę typową dla alpejskich masywów górskich

Tatry Wysokie składają się z najwyższych szczytów : Gerlach, Łomnica, Rysy, Czerwone Wierchy. Masywy górskie pokryte są piargami.

Tatry Zachodnie zbudowane są ze skał osadowych, w tym wapiennych (szczyt Bystra).

Pieniny to „Wapienne Pasma Skałkowe” ze szczytem „Trzy Korony” i wulkaniczną **Górą Wżar**.

W krajobrazie Karpat występują też liczne **formy polodowcowe** :

doliny - Chochołowska, Lejowa, Kościeliska, Małej Łąki, Strążyńska, Pięciu Stawów Polskich, Rybiego Potoku,

doliny zawieszane - Wodogrzmoty Mickiewicza,

wodospady : Siklawa

jaskinie : Wielka Jaskinia Śnieżna, Za siedmiu Progami, Bańdzioch Kominiarski, Śnieżna Studnia.

kary : Czarny Staw nad Morskim Okiem, Czarny Staw Gąsienicowy

Sztuczne zbiorniki wodne : Soliński na Sanie, Czorsztyński na Dunajcu, Rożnowski na Dunajcu, Żywiecki na Sole.

Parki Narodowe : Babiogórski, Tatrzański, Pieniński, Gorczański, Magurski, Bieszczadzki. Na ich terenie zachowały się fragmenty Puszczy Karpackiej.

Rezerваты Biosfery: „Tatry”, ”Babia Góra”, ”Karpaty Wschodnie”

Walory antropogeniczne

Regiony historyczne: Ziemia Krakowska, Ziemia Przemyska, Ziemia Sanocka, Orawa, Śląsk Cieszyński,

Mniejszości etniczne i etnograficzne: Łemkowie, Górale: Podhalańscy, Pienińscy, Orawscy, Żywieccy, Babiogórscy, Spiszacy kultywujący tradycje kultury pasterskiej.

Lista światowego Dziedzictwa UNESCO : Drewniane Kościoły południowej Małopolski i Podkarpacia (Binarowa, Blizne, Dębno Podhalańskie, Haczów, Lipnica Murowana, Sękowa), Kalwaria Zebrzydowska k/Wadowic

Atrakcyjne turystycznie miejscowości

Miejscowości będące centrami sportów zimowych i letnich : Ustroń, Wisła, Szczyrk, Ustroń, Zwardoń, Rajcza, Zakopane, Bukowina Tatrzańska, Białka, Czorsztyn, Szczawnica Zdr., Piwniczna, Muszyna, Komańcza, Ustrzyki Dolne i Górne.

Udrowiska :Krynica Górna, Muszyna, Piwniczna, Rabka Zdrój, Wysowa, Szczawnica Zdrój, Wapienne, Żegiestów Zdrój (woj. małopolskie), Horyniec Zdrój, Iwonicz Zdrój, Polańczyk Zdrój, Rymanów Zdrój (woj.podkarpackie)

Zubrzyca Górna – ośrodek turystyczno-krajoznawczy. Zabudowa wsi z XVIII i XIX w. Chałupy orawskie i żywieckie. Jest tu też skansen „Orawski Park Etnograficzny” z cennym, zabytkowym budynkiem drewnianym –dwór Moniaków, sołtysów orawskich. Działa we wsi Regionalny Zespół Pieśni i Tańca.

Zakopane – istnieje od XVI wieku, początkowo jako osada na karczowisku, do 1918 roku w zaborze austriackim. Prawa miejskie nadane zostały w 1933 roku. Opór górali podczas II wojny św. zniweczył ideę utworzenia przez Niemców Goralenvolku.

Pod koniec XIX wieku otwarto tu szkołę snycerską a później koronkarską. W połowie XIX wieku T.Chałubiński odkrył i spopularyzował właściwości klimatyczne miejscowości. Od 1886 roku Zakopane istnieje jako stacja klimatyczna i uzdrowisko. W 1887 r. powstał pierwszy zakład wodoleczniczy. W 1873 roku utworzono Towarzystwo Tatrzańskie.

Jest to ważny ośrodek kulturalno – artystyczny. Powstały tu liczne wille w stylu witkiewiczowskim a także tyrolskim. Organizowane są często imprezy kulturalne bazujące na folklorze podhalańskim takie jak: „Tatrzańska Jesień” czy „Góralskie posiadły”. W związku z bogatą historią i przyrodą regionu powstały : Muzeum Tatrzańskie im.dr.Tytusa Chałubińskiego, Galeria Wł. Hasióra, Muzeum Stylu Zakopiańskiego im.St.Witkiewicza, Muzeum Kornela Makuszyńskiego, Izba Pamięci Bronisława Czecha, Muzeum Jana Kasprowicza, Muzeum Karola Szymanowskiego w willi Atma a także Zagroda Jana Krzeptowskiego Sabały.

Niedzica – w X w. był tu gród drewniany, później wieś spiska. Spiscy Berzewiczowie kolonizując dolinę Dunajca wybudowali w XIV wieku zamek na szlaku handlowym z Węgier do Polski. Z nim związana jest historia „testamentu Inków”. Na zamku mieści się Muzeum Wnętrza i Historii Regionu Spiskiego. Obecnie jest tu Dom Pracy Twórczej Stowarzyszenia Historyków Polski. Na Dunajcu poniżej zamku powstała zapora i elektrownia szczytowo – pompowa.

Łopuszna – wieś turystyczna. Zwiedzić tu można Muzeum Kultury Szlacheckiej, drewniany dwór Tetmajerów, drewniane kościoły.

Czorsztyń - gródek ziemnowałowy z XIII wieku. W XIV w. powstał zamek gotycki fundacji Kazimierza III Wielkiego. Obecnie pozostały jedynie ruiny. Do obejrzenia jest też kaplica z XVIII wieku i dwór z XIXw.. Przez wieki miejsce zjazdów panujących oraz dyplomatów polskich i węgierskich. Centrum powstania chłopów podhalańskich w XVII wieku.

Jeziro Czorsztyńskie – zbiornik retencyjny na Dunajcu, powstały w 1997 roku. Zapora znajduje się poniżej Niedzicy w przewężeniu rzeki. Jest to zbiornik wielofunkcyjny z elektrownią szczytowo – pompową. Poniżej jest zbiornik Sromowicki – wyrównawczy. Udało się znacznie zredukować falę kulminacyjną podczas wielkiej powodzi w 1997 roku.

Bóbrka / Sanoka - stara osada, w XV wieku własność cystersów. Powstał tu pierwszy w świecie ręcznie kopany szyb naftowy. Powstał w 1854 roku z inicjatywy Ignacego Łukasiewicza. Obecnie działa tu Muzeum – Skansen Przemysłu Naftowego.

Kalwaria Zebrzydowska – koło Wadowic. Krajobrazowy zespół manierystyczny parku pielgrzymkowego wraz z zabytkowymi 44 obiektami architektonicznymi.

Zabytki archeologiczne związane z kulturą łużycką, celtycką, wczesnosłowiańską. Są to grodziska koło Szczurzyca, Naszowic, Trzcianki, cmentarzyska w Bachorzu i Przemyślu.

Komańcza - wieś na skraju Beskidu Niskiego. Tędy wiodą szlaki turystyczne w Zachodnie Bieszczady. Do obejrzenia są tutaj: dawna drewniana cerkiew greckokatolicka z 1802 roku , obecnie prawosławna, drewniana dzwonnica bramna z 1834 r., ogrodzenie cmentarza cerkiewnego z XIX w., drewniana chałupa ze spichlerzem z XIX w., klasztor Nazaretanek z lat 30-tych XX w. z celą prymasa Wyszyńskiego a także współczesny kościół greckokatolicki.

Ustrzyki Dolne –Początkowo była to osada na prawie wołoskim nadana przez Jana I Olbrachta rodowi Ustrzyckich. Zajmowano się tutaj wyrębem drewna oraz bednarstwem. Po II wojnie światowej dopiero w 1951 roku miasto włączono do Polski. Pod względem etnicznym jest to teren mocno wymieszany. Zwiedzać można tutaj dwie synagogi, cerkiew prawosławną, kościół katolicki i cerkiew greckokatolicką. Znajduje się tutaj punkt wyjścia dla wycieczkowiczów idących w Bieszczady. Zimą panują tu doskonałe warunki narciarskie.

Zabytki architektury - zamki karpackie tworzące system obronny dolin, którymi wiodły szlaki handlowe, a także drewniane kościoły i cerkwie łemkowskie i bojkowskie.

Dwory szlacheckie pełniące obecnie funkcje turystyczne lub muzealne

Zabudowa pensjonatowa miejscowości uzdrowiskowych np. Krynica Górska.

Układy osadnicze wsi jak np. wsie spiskie.

Obiekty kultury ludowej – skanseny w Zubrzycy Górnej, Nowym Sączu , Sanoku, Łopusznej (skansen podhalański) i Niedzicy (skansen spiski).

Drogi krajobrazowe – pętla popradzka i bieszczadzka, droga do Morskiego Oka i z Cieszyna do Ustrzyk Dolnych.

O atrakcyjności turystycznej Karpat zdecydowały następujące czynniki:

- * Niepowtarzalne walory środowiska górskiego,**
- * Mikroklimat i bioklimat gór,**
- * Deficyt obszarów wysokogórskich w Polsce,**
- * Wyjątkowa rola Tatr jako jedynych gór o krajobrazie alpejskim,**
- * Historycznie rozwinięte funkcje uzdrowiskowe,**
- * Sąsiedztwo wielkich aglomeracji: Krakowa, GOP-u, Bielska Białej,**
- * Wytworzone w XIX w. struktury i tradycje turystyczne utrwalone w świadomości ludności lokalnej i turystów,**
- * Kultywowany folklor ludności miejscowej, atrakcyjna dla turystów sztuka ludowa,**
- * Możliwość uprawiania turystyki kwalifikowanej jak i pobytowej,**
- * Bogata sieć miejscowości uznanych za atrakcyjne turystycznie, Spośród 1333 miejscowości karpackich 1174 uznano za turystyczne,**
- * Niewiele znaczący udział przemysłu w gospodarce. Oprócz turystyki spore znaczenie ma tutaj rozdrobnione, ekstensywne rolnictwo. Krajobraz tworzą malownicze szachownice pól. Atrakcją jest kultowy wypas owiec.**

Makroregion Sudecki

Rejony turystyczne : Górze Izerskich, Kotliny Jeleniogórskiej i Karkonoszy, Górze Kaczawskich, Masywu Śnieżnika, Górze Stołowych, Górze Sowich, Górze Bystrzyckich i Orlickich, Górze Złotyeh, Górze Kamiennych i Wałbrzyskich, Kotliny Kłodzkiej.

Krajobraz: Sudety, drugie po Górze Świątokrzyskich najstarsze góry w Polsce. Poszczególne pasma górskie różnią się krajobrazowo, gdyż powstały w różnych okresach orogenezy hercyńskiej. W trakcie fałdowania alpejskiego masywy te uległy odmłodzeniu. Zostały pocięte wzdłuż linii uskoków i fragmentarycznie wyniesione w postaci zrębów.

Klasycznym przykładem budowy dwupoziomowej są G. Stołowe. Ponad powierzchnią zrównania wystają skały odporniejsze na wietrzenie. Nietypową budowę mają też Karkonosze, w których wiele form skalnych przybrało dziwaczne kształty np.. Pielgrzym, Ptasie Gniazdo, Kukułcze Skały, Trzy Świnki.

Są tu także liczne stożki powulkaniczne, zwłaszcza na terenie Górze Kaczawskich. Najwyższym szczytem Sudetów jest Śnieżka.

Klimat: górski z wpływami oceanicznymi i największą ilością opadów w kraju.

Roślinność rosnąca piętrowo, zwłaszcza w Karkonoszach. Oprócz lasów dolno i górnoreglowych występuje kosodrzewina i piętro alpejskie. Najciekawsze formy dawnej Puszczy Sudeckiej chronione są na terenie licznych rezerwatów. Do osobliwości należą rezerваты torfowiskowe z reliktową florą tundrową. (Topielisko w G.Bystrzyckich, Wielkie Torfowisko Batorowskie w G.Stołowych).
Atrakcją Karkonoszy są dziko żyjące w lesie muflony.

Parki narodowe: Karkonoski , Gór Stołowych

Rezerwat Biosfery UNESCO – Karkonoski (transgraniczny)

Osobliwości przyrody nieożywionej : Jaskinia Niedźwiedzia koło Kletna, Jaskinia Radochowska koło Łądka Zdr., wodospady i wąwozy Kamieńczyka i Szklarki,

Wody mineralne: radonowe szczawy żelaziste (Świeradów Zdrój), termalne wody siarczanowe (Cieplice Zdrój), szczawy ziemno – alkaliczne (Czerniawa Zdrój)

Atrakcyjność antropogeniczna

Miejscowości uzdrowiskowe: Cieplice , Czerniawa, Długopole, Duszniki , Jedlina, Kudowa, Lądek, Polanica, Przerzeczyn, Szczawno, Świeradów.

Światowe Dziedzictwo Kultury i Natury UNESCO : Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy, Hala Stulecia we Wrocławiu.

Miejscowości o walorach turystycznych:

Nysa – twierdza powstała za czasów Fryderyka II. Holenderski inżynier przebudował istniejące fortyfikacje. Była to jedna z najważniejszych twierdz. W 1807 r. 114 dni oblegały ją wojska francuskie. Brak amunicji i żywności doprowadził do kapitulacji. Od 1903 roku stała się więzieniem i obozem jenieckim. Był tu przetrzymywany twórca Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela markiz de La Fayette. W 1916 r. więziono Charlesa de Gaulle

Rogoźnica – obóz koncentracyjny Gross-Rosen

Pałac w Krzyżowej koło Świdnicy - w majątku hr. Helmutha Jamesa Moltke odbywały się spotkania antyfaszywstwowskie. Utworzono organizację pod nazwą Kreisaur Kreis – Krąg Krzyżowej, powiązaną z opozycją wśród wojskowych. Spisek jednak został udaremniony i zamach na Hitlera nie powiódł się. Członków Organizacji aresztowano i stracono.

W 1989 r. odprawiona została tutaj „Msza Pojednania” narodów polskiego i niemieckiego w intencji straconych. Uczestniczył w niej premier Tadeusz Mazowiecki i kanclerz Helmut Kohl. Patronowała przedsięwzięciu małżonka hr. Helmutha Moltke. Na cześć wydarzeń wojennych utworzono organizację promującą współpracę młodzieży polskiej i niemieckiej.

Legnickie Pole – pobenedyktyński zespół klasztorny z XVIII wieku, wspaniały zabytek późnego baroku w Polsce, obok Muzeum Bitwy Legnickiej.

Srebrna Góra – twierdza , nowożytna warownia górską z XVIII w. Wzorowana na włoskich obiektach, wybudowana z inicjatywy króla pruskiego Fryderyka II. Tylko raz była oblężona. Dokonały tego w 1807 roku wojska francuskie. Uznana jest za zabytek architektury militarnej. Jest Pomnikiem Historii od 2004 roku. Odbywają się tutaj rekonstrukcje walk z czasów napoleońskich.

Zamki - pierwotnie postawione przez książąt jaworsko – świdnickich. Służyły do obrony przed najazdami czeskimi: Bolków , Brzeg, Korzuchów, Wleń, Książ, Ząbkowice Śl., Namysłów, Wołów, Jawor, Chojnik, Czocho.....

Krzeszów – zespół dawnego opactwa Cystersów powstały w XVIII wieku, wspaniały zabytek architektury barokowej na Śląsku, bogaty wystrój wnętrz m.in.. Polichromie, kaplica – Mauzoleum Piastów Świdnickich, nagrobki Bolka I i II.

Wrocław - pierwszy gród powstał na Ostrowiu Tumskim w VIII w. Początkowo miasto należało do Ślążan. W 990 roku znalazło się w państwie Piastów. Później powstała tu ważna twierdza w wojnie z Niemcami. W czasach rozbicia dzielnicowego miasto włączono do dzielnicy śląskiej. Licznie osiedlali się tutaj Niemcy, Żydzi, Walonowie (tkacze). Od 1526 r. miasto przeszło pod władzę Habsburgów. Od 1741r, formalnie znalazło się w państwie pruskim a od 1945 r. ponownie w granicach polskich. Znaczna część ludności polskiej z Lwowa i instytucji została tu przeniesiona. Miasto jest bogate w zabytki nawiązujące do bogatej historii. Zyskało sobie miano miasta spotkań ze względu na liczne kongresy, zjazdy....

Kłodzko – twierdza o ważnym znaczeniu na Śląsku. W XIX w. Była więzieniem politycznym. Podczas II w.światowej znajdowały się tutaj zakłady produkcji aparatów radiowych dla łodzi podwodnych . Zorganizowano tu dużą ekspozycję historyczną.

Uwarunkowania rozwoju turystyki w Makroregionie Sudeckim:

- **Najlepiej zagospodarowany rejon turystyczny w Polsce;**
- **Sieć dróg należąca do najgęstszych w kraju, dobra dostępność komunikacyjna;**
- **Rozbudowane zaplecze noclegowo –gastronomiczne;**
- **Ogromna różnorodność atrakcji turystycznych;**
- **Teren bogaty w formy skalne, urwiska, przełomy rzeczne i wodospady;**
- **Różnorodność kulturowa;**
- **Wielowiekowe tradycje turystyczne i uzdrowiskowe;**
- **Szerokie możliwości uprawiania różnych form turystyki;**
- **Rozwój turystyki etnicznej i przemysłowej. Doskonałe warunki do uprawiania turystyki narciarskiej, zwłaszcza w masywie Śnieżnika i Zieleńca.**
- **W przeciwieństwie do obszaru Karpat turystyka nie stanowi tu dominującej funkcji w rozwoju gospodarczym.**
- **Teren ten bogaty jest w surowce. W G.Izerskich na Wysokim Grzbiecie znajduje się jedyna w Polsce kopalnia kwarcu, w Strzelinie, Strzegomiu i Jaworze są kamieniołomy, w Złotoryi i Złotym Stoku – złoto, w Lubinie - miedź i srebro, w Bolesławcu – glina kaolinowa, w Turoszowie - węgiel brunatny. Obszar ten należy do dobrze uprzemysłowionych**

Wyżyna Małopolska

Rejon turystyczny: Jura Krakowsko - Częstochowska, Zagłębie staropolskie, Góry Świętokrzyskie.

Krajobraz: na powierzchni wyżyn, które tylko raz pokrywał lądolód, zachowały się dużo starsze utwory geologiczne: kredowe, triasowe i starsze: Pustynia Błędowska.

Parki narodowe: Ojcowski PN, Świętokrzyski PN

Klimat: duża ilość opadów z większymi amplitudami temperatur.

Infrastruktura: region należy do umiarkowanie zaludnionych i słabo uprzemysłowionych.